

Prijevodi asketsko-mističnih djela

Sv. ATANAZIJE, *Život sv. Sinkletike*, Symposion, Split, 2001., 93 stranice; Sv. AMBROZIJE, *Spis o djevičanstvu*, Symposion, Split, 2001., 256 stranica; Sv. KATARINA BOLONJSKA, *Sedam duhovnih oružja*, Symposion, Split, 2002., 120 stranica.

Tijekom nekoliko proteklih mjeseci na našem su se kulturno-teološkom obzorju pojavile tri vrijedne knjige, objavljene u izdanju *Symposiona*, biblioteke asketsko-mističnih djela koja ovdje želim predstaviti.

1. *Život sv. Sinkletike* – Prije nego progovorimo o sadržaju ove vrijedne knjige recimo nekoliko uvodnih napomena. Prva je da ova knjižica znači obogaćenje za našu kulturološku i teološku javnost. Naime, tek od prije nekoliko godina u teologiji i u crkvenoj javnosti počinje se govoriti ne samo o crkvenim ocima, nego i o crkvenim majkama, odnosno o velikim ženama iz prvih stoljeća Crkve koje su kako svojim svetim životom, tako i svojim spisima postale mjerodavnima za buduća stoljeća i buduće generacije. Danas su veoma aktualne izreke i spisi sv. Makrine, Paule, Melanije, Marcele, Eufraksije, Febronije i drugih. Među njima sv. Sinkletika bez sumnje zauzima jedno od istaknutijih mjesta. Vidjet ćemo malo poslije njezinu vrijednost i njezin doprinos izgradnji kršćanske asketske i općenito duhovne tradicije. Premda su neki znanstvenici u sv. Sinkletici prepoznali tek model, zajednički obrazac ženskog cenobitizma (zajedničkog života u pustinji), neosporno je utvrđeno da se radi o povijesnoj osobi. Autorstvo knjižice pripisano je sv. Atanaziju koji je, i sam s iskustvom pustinjačkog života, napisao glasoviti *Život sv. Antuna Opata*; zbog očitih sličnosti redovito mu se pripisuje i *Život sv. Sinkletike*. No, dobri poznavatelji otačkih i majčinskih crkvenih spisa u navedenom životopisu primjećuju utjecaj stila Evagrija Pontika (+ 399) ili čak Ivana Kasijana (+450), tako da je *Život sv. Sinkletike* nastao najvjerojatnije početkom V. st. (Atanazije je umro godine 373.).

Ova je knjižica neobičan životopis jedne svete. Čovjek bi očekivao brojne ili barem neke točne biografske, obiteljske, kronološke i slične podatke. No, ništa od toga. I nakon čitanja ove neobične hagiografije čitatelj gotovo ništa ne zna o glavnoj junakinji.

Ostaje nam nepoznato kada je i gdje je rođena, tko su joj roditelji, gdje je točno živjela, gdje je umrla itd. Pisac životopisa lakonski navodi da je "Sinkletika potekla iz Makedonije" (br. 4, str. 13). Potom se navodi da je obitelj ugledna, plemenitaškog podrijetla, da se preselila u Aleksandriju, da je Sinkletika imala slijepu sestru te dva brata koji su rano umrli. Poslije smrti roditelja Sinkletika je sve rasprodala, novac darovala siromasima te se sa slijepom sestrom naselila u jednu grobnicu na rubu grada. Njezin asketski svetački život ubrzo je privukao brojne monahinje koje su tražile od nje pouku. Umrla je od raka u otprilike 83. godini života. Naizgled, ničim se nije isticala ni odlikovala. Nedostatak potanjih povijesnih podataka naveo je na zaključak da nije ni postojala. Sam autor ističe da je Svetica "pazila da se njena dobra djela ne bi razglašavala i tako postala poznata ostalima" (br. 15).

Pri čitanju *Života sv. Sinkletike* upada u oči ogoljelost izlaganja. Stil je jasan i odrješit, bez suvišnih ukrašavanja. Začuđuje posve-mašnja odsutnost čudesa, viđenja i objava. Slično kao i u *Životu sv. Antuna Opata*, središnji se dio sastoji od govora same svetece o različitim krepostima te nadasve o borbi protiv đavla. No, dok sv. Antun govori tek u 28 od 93 odlomka, Sinkletika govori u 82 od 113 odlomaka, koliko ih je u knjižici. Govor joj je jasan i dubok. Nikakvo čudo što su njezine izreke utrle put u znamenite izreke pustinskih Otaca (*Apophthegmata*), tako da armenska verzija Izreka navodi Sinkletiku kao crkvenog "Oca". Upravo su njezin realističan i dubok govor, kao i priznanje autora da o njoj malo zna, potvrda da je Sinkletika povijesna osoba.

Što je dakle osobito u njezinu govoru? Prvo, to što je izvoran, a drugo što je ispred svoga vremena. Ona, kao prvo, pokazuje na koji je način duša napastovana lažnim razmišljanjem (u pogledu bogatstva/siromaštva; djevičanstva/udaje; isprazne slave/poniznosti itd.) te, drugo, kako napastovana osoba može pobijediti napasti koristeći se vlastitim sposobnostima, od Boga danima. U svom govoru, uz određene preinake, slijedi Evagrijevu shemu osam smrtnih grijeha (*logismoi*) na koje navodi đavao (kod Evagrija to su: *gastrimargia* (proždrljivost), *porneia* (bludnost), *philarguria* (škrtošć), *lupe* (žalost), *orge* (srdžba), *akedia* (lijenost), *kenodoxia* (isprazna slava), *hyperephania* (oholost)). Za Sinkletiku siromaštvo je temelj svega duhovnog života; ono je preduvjet cvjetanja ljubavi bez koje nema napretka ni savršenstva u kršćanskom životu. Živjeti u istinskom siromaštvu za Sinkletiku znači osloboditi osobu tri začarana kruga: želje, užitka i tuge, u kojima ona prepoznaje "tri sotonske glave".

Sinkletika je duboko proniknula u tajne ljudske nutrine. I tu je daleko ispred svojega vremena. Sama je živjela kao anakoreta

(pustinjaštvo u samoći), no ipak savjetuje da svatko treba ispitati vlastitu nutrinu i otkriti vlastiti životni poziv: bračni, cenobitski ili anakoretski. Po njoj svaki ima nešto osobito što može pružiti, svaki ima svoj teret i svoje radosti. Brak i ljudsku spolnost promatra kao bitne dijelove ljudskog života, a sve je od Boga: "Od istoga Boga potječu i oni koji u svijetu žive valjano i čestito tako i oni koji se opredijeliše za provođenje samotničkog života" (br. 78, str. 54).

Sinkletika je, navodi autor, posljednje tri, tri i pol godine života provela u teškoj bolesti. Naime, rak je pluća metastazirao te je zahvatio grlo, čeljusti i ostale dijelove tijela, tako da joj se je tijelo doslovce raspadalo, uz nesnosan zadah. Sve je strpljivo podnosila, tješeći sestre koje su je dolazile tješiti.

Životopis je podijeljen na 15 poglavlja. Prva i posljednja dva su djelo autora, a u ostalima progovara svetica. U knjižici je objavljen prevoditeljjev predgovor (str. 5-10), a prevoditelj je veoma zaslužni o. Damjan Damjanović. Pogovor (str. 89-93) je iz pera urednice biblioteke *Symposion*, s. Marije od Presvetoga Srca. U knjizi je (str. 79-84) donesen i izbor izreka Svetice (izreke iz njezinih govora donesenih u samoj knjizi) kao i kratak životopis sv. Tekle, djevice i mučenice (str. 85-88). Čini mi se da je ovo posljednje bio nepotreban dodatak, jer se radi o osobi poznatoj samo iz apokrifnih, ne i iz povijesnih izvora.

2. Sv. Ambrozije, *Spisi o djevičanstvu* – Autora druge knjige koju predstavljamo nije potrebno pobliže predstavljati. Samo podsjetimo da je sv. Ambrozije (oko 330.-397.), zbog broja i važnosti svojih teoloških spisa smatran jednim od četvorice velikih zapadnih crkvenih otaca i crkvenih naučitelja. Kao katekumen je godine 372. izabran za milanskog biskupa. Predstavlja savršeno jedinstvo najviših kvaliteta čovjeka rimske, pravne države i kršćanstva iz otačkog razdoblja. U svojoj teološkoj misli slijedi uglavnom Atanazija i Didima Aleksandrijskoga, a u svojoj egzegezi Origena i Filona. Osim što je teolog, crkveni naučitelj, sv. Ambrozije je i pjesnik; autor je naime poznatih crkvenih himana koji su u liturgijskoj upotrebi i dandanas. Knjiga koju predstavljamo, *Spisi o djevičanstvu*, u prijevodu s talijanskog, iz pera msgr. Joze Marendića, zapravo je mala kolekcija Ambrozijevih spisa i (na)govora o djevičanstvu. Knjiga sadrži četiri različita djela posvećena temi djevičanstva.

Prva knjiga (str. 17-90), *O djevicama*, satkana je iz tri dijela, a Svetac ju je napisao svojoj sestri Marcelini, koja je netom postala Bogu posvećena djevica. Knjiga je napisana godine 377. Sv. Jeronim reče da je ovaj Ambrozijev spis najrječitiji i najiscrpniji od svih spisa posvećenih temi djevičanstva (Epis. XXII). U ukupno 25 poglavlja u

tri knjige milanski biskup upućuje sestru u dubine i otajstvo evanđeoske kreposti djevičanstva. Spis je započeo govorom (propovijedu) o mučeništvu dvanaestogodišnje sv. Agneze, djevice i mučenice. Premda je spis uputio svojoj sestri Marcelini, on ima šire značenje, jer se u pojedinim poglavljima sv. Ambrozije obraća roditeljima pa i cijeloj kršćanskoj zajednici, u obranu života u djevičanstvu. Poglavlja su protkana brojnim primjerima iz ondašnjeg života, civilnog i crkvenog, kao i brojnim navodima iz Svetoga pisma, osobito iz *Pjesme nad pjesmama*, što će biti oznaka i sljedećih spisa. Treći dio prve knjige donosi (pogl. 1.- 3.) i nagovor što ga je održao papa Liberije prigodom davanja vela Marcelini u bazilici sv. Petra u Rimu. Ambrozije vlastitoj sestri i svima drugima koje se odlučuju nasljedovati Krista životom u djevičanstvu pred oči stavlja primjer Blažene Djevice Marije, djevice i majke. Knjigu završava iznoseći primjer sv. Pelagije, njezine majke i dviju sestara koje su radije pošle u smrt negoli povrijedile krepost djevičanstva.

U drugoj knjizi (str. 93-154), *O djevičanstvu*, napisanoj godine 378., sv. Ambrozije iznosi apologiju djevičanstva. Alegorijski tumačeći *Pjesmu nad pjesmama*, upućuje Bogu posvećene djevice da svu svoju pozornost i sav svoj život usmjere na traženje Krista i na posvemašnje predanje njemu, Zaručniku, koji ih je odabrao za svoje zaručnice. U 20 poglavlja Ambrozije pobija prigovore protiv djevičanstva te upućuje djevice kako će po djevičanstvu sve dublje ponirati u otajstvo Isusa Krista djevca. Veoma je jasna kristocentričnost ovoga spisa. Ambrozije je jasan: život u djevičanstvu je moguć jer je Krist bio djevac. No, taj život nije samo moguć, nego je i poželjan, jer djevice na zemlji žive svoje konačno stanje u nebu.

Treću knjiga (str. 157 – 201), *O odgajanju djevice*, Ambrozije je napisao 391., a upućena je stanovitom Euzebiju iz Bologne, koji mu je povjerio odgoj svojih unuka, među kojima je bila i Ambrozija, koja je prihvatila djevičanski stalež. Podijeljen u 17 poglavlja, spis je uglavnom usredotočen na djevičanstvo B. D. Marije jer se, kako piše, "pojavio netko tko se usudio zanijekati da je ona (Marija, op. m.) vječno ostala djevicom" (str. 170; radi se o Bonosu, biskupu Sarda). Iz poglavlja u poglavlje, tumačeći retke Svetoga pisma, Ambrozije dokazuje trajno Marijino djevičanstvo, potom zašto je Gospodin izabrao djevicu za majku; tumači simbole djevičanstva te zaključuje pozivajući djevice na nasljedovanje Marije, djevice i majke.

Posljednja, četvrta knjiga (str. 205-250), *Nagovori o djevičanstvu*, u 14 poglavlja, zapravo je Ambrozijeva propovijed izrečena u Firenci 393., za vrijeme posvete jedne crkve. U propovijedi održanoj u čast udovice Julijane koja je dala sagraditi crkvu, potiče njezine tri kćeri i

sina na život u djevičanstvu i služenje Gospodinu. Upućuje im brojne savjete o upotrebi riječi, smijeha, pogleda, odijevanja, hrane itd.

Na kraju, nekoliko zaključnih riječi. Upravo je tema djevičanstva jedan od doprinosa sv. Ambrozija povijesti kršćanske duhovnosti. Za Ambrozija djevičanstvo je nebeski dar; proizlazi naime iz otajstva Presvetoga Trojstva: "Djevičanstvo je pripadalo Kristu, a ne Krist djevičanstvu ... Ono je vlastitost njegove naravi ..., ono je bilo oduvijek" (*O djevicama* I,5). Djevica koja izabire život u djevičanstvu, kao Kristova zaručnica, sudjeluje u nadnaravnoj plodnosti koja pripada čitavoj Crkvi: "Tako i sveta Crkva čista od svake tjelesnosti, a u isto vrijeme plodna rađanjem, po čistoći je djevica i majka. I nama postaje bremenita ne uz pomoć muža, nego po Duhu. Ne rađa nas u bolovima, nego uz radovanje anđela... Naša majka nema muža, ali ima zaručnika, bilo da je govor o Crkvi u vjernom narodu, bilo o duši svakog pojedinca, jer je zaručena s Riječju Božjom" (*O djevicama* I,6). Na ovo sjedinjenje s Kristom u krilu Crkve, Ambrozije će, kao vlastiti prinos, primijeniti sve slike mistike zaručništva koje će prije njega upotrijebiti Origen u svome tumačenju 44. psalma i *Pjesme nad pjesmama*. Tema zaručnice koja traži i očekuje Zaručnika središnja je tema ovih Ambrozijevih spisa. Iščekivanje Krista daje smisao cjelokupnoj askezi u kojoj kršćanska nada, utemeljena na vjeri, već sada u ljubavi i po ljubavi nalazi susret i sjedinjenje koje iščekuje. "U Kristu imamo sve", piše Ambrozije i nastavlja: "Neka se k njemu prikloni svaka duša: bilo da je probodena čavlima svjetovne požude, bilo da je još uvijek doista nesavršena, ali želi da napreduje u molitvi, ili je već napredovala u savršenom životu, ona je posve Gospodinova, a on je sasvim naš. Želiš li liječiti rane srca? On je liječnik. Jesi li izmučena žarom ognjice? On je izvor. Jesi li pritisnuta grijehom? On je pravednost? Je li ti potrebna pomoć? On je moć. Čezneš li za nebom? On je put. Izbjegavaš li tamu? On je svjetlo. Tražiš li jelo? On je hrana" (*O djevičanstvu*, pogl. 16). Vjerojatno u čitavom kršćanstvu nije napisan ljepši sažetak Origenove mistike zaručništva i asketskog ideala koji se je upravo u Ambrozijevo vrijeme brzo širio preko cvatućeg monaštva.

Iz navedenih spisa gotovo sa svake stranice izbija čudesna Ambrozijeva čovječnost i osjećajnost, njegov evanđeoski duh. Koliko god ovi spisi bili asketski, nigdje ne nalazimo ni traga kakvoj brutalnosti, pretjerivanju koji bi izobličili evanđeoski ideal askeze. Ambrozije je bio državni upravitelj, aristokrat, čovjek koji nije pravio kompromise, čovjek koji je bio kadar i cara istjerati iz vlastite crkve (ali i moliti za njega na njegovoj samrtnoj postelji!). No, kada piše i govori o duši i ljudskim osjećajima, kao nitko drugi u kršćanskoj starini, otkriva nam čovječnost i dobrotivost našega Spasitelja (usp.

osobito: *De fide ad Gratianum*). Zbog svega rečenoga, ova je knjiga veoma aktualna i danas. Ne samo za osobe koje žive u posvećenom djevičanstvu nego i za sve druge vjernike. Jer gdje se živi djevičanstvo – tvrdi Ambrozije – tu cvjeta život!

3. Sv. Katarina Bolonjska, *Sedam duhovnih oružja*. Katarina Vigri je rođena 8. rujna 1413. u Bologni. No, odrasla je u gradu Ferrari, u krugu plemićke obitelji Este, u kojoj je primila humanističku naobrazbu. U trinaestoj je godini ušla u zajednicu koja će poslije postati samostan klarisa Tijela Gospodnjega u Ferrari. Postala je učiteljica novakinja. Godine 1456. naređeno joj je da poče u Bolognu, gdje je trebala upravljati novim samostanom klarisa. U tom je samostanu ostala do smrti, 9. ožujka 1463. Tijelo joj je ostalo neraspadnuto i gipko te se čuva u kapelici unutar samostana klarisa u Bologni. Katarina je najčuvenija bolonjska svetica, a svetom ju je 1712. proglasio papa Klement XI. Plod njezina duhovnoga iskustva i poučavanja novakinja jest knjiga *Sedam duhovnih oružja*.

Knjiga je zbirka savjeta koje je svetica davala susestrama u vrijeme podjele franjevačkog reda na opservante i konventualce, pa se te podjele osjećaju u knjizi. Sedam duhovnih oružja koje Katarina savjetuje svojim sestrama su: marljivost, nepovjerenje u vlastite snage, pouzdanje u Boga, sjećanje na muku Isusa Krista, pomisao na vlastitu smrt, spomen slave Božje te poštivanje ugleda Svetoga pisma. Prvim oružjem – *marljivošću* – duša zapravo odgovara na poticaje Duha Svetoga koji nas nadahnjuje na dobro. Drugim oružjem – *ne pouzdavati se u vlastite snage* – duša treba držati za sigurno da bez Krista, tj. bez Božje milosti ne može ništa dobro učiniti. Ovo je oružje to učinkovitije što je duša poslušnija svojim pretpostavljenima. Trećim oružjem – *pouzdanjem u Boga* – duša se treba spremno i hrabro suprotstaviti đavlu, svijetu i tijelu. Bog, naime, neće napustiti onoga tko se u njega uzda. Četvrtim oružjem – *spomenom na Isusa Krista i njegovu muku* – nije uopće moguće nadvladati neprijatelje, a ne bi nam koristilo i kad bismo ih nadvladali. “Muka je vrlo mudra učiteljica koja će vas poučiti u potpunoj ljepoti svih kreposti pa ćete s njom postići pobjedno odličje” (str. 24). Petim oružjem – *mišlju na smrt* – duša će se osjetiti potaknuta da dobro iskoristi vrijeme koje joj je darovano za život, a sav je život zapravo priprava na smrt. Šesto je oružje *razmišljanje o blaženstvima na nebu*, koja su pripravljena onima koji se bore i koji nisu zarobljeni ispraznim zemaljskim uživanjima. Ovo oružje pomaže duši da se oslobodi navezanosti na zemaljska stvorenja. Sedmim oružjem – *sjećanjem na Sveto pismo* – duša ustrajno upoznaje spasonosne savjete, tj. njihova autora Isusa Krista te ga po njima bolje nasljeđuje. Svetica poziva sestre na svakodnevno čitanje Svetoga pisma.

Oružje, tj. kreposti koje povezuju svih sedam oružja su poniznost te osobito poslušnost. Katarinin duhovni nauk iznesen u knjizi zapravo je poziv na nutarnje obraćenje, na povratak k Bogu. Ona poziva na prepuštanje vodstvu Božje riječi kako bi se obnovilo vlastito srce, tj. kako bi ga se oslobodilo svih mana i poroka koji su protivni Božjoj nazočnosti u njemu. Sedmo oružje, poštivanje i poslušnost Svetom pismu, trebaju uzeti svi članovi zajednice i svi vjernici, kako bi došlo do toliko žudene obnove pojedinaca i cijele Crkve. U tom pogledu Katarinin nauk je most između duhovnosti *devotio moderna* (kojoj je pripadao i koju je širio naš Marulić) te ignacijanskih i karmelićanskih autora talijanskoga Cinquecenta. I tu je njezin najveći doprinos.

U nastavku izlaganja Katarina razobličuje đavolske prijevare te, na temelju vlastitih viđenja i mističnih iskustava, upućuje sestre na nesebično življenje vlastita redovništva. Uvijek iznova naglašava krepost poslušnosti. Zanimljivo je i aktualno njezino upozorenje: "Tko želi ići k Bogu lakim putem, kroz slatkoće i ugodnosti, vara se. Iz ljubavi što mu je iskazujete, nemojte tražiti druge utjehe osim da dovršite svoj život u stanju istinske poslušnosti" (str. 49).

Izneseni je nauk, kako rekosmo, zapravo nutarnji duhovni hod same svetica, hod koji se sastoji od borbe protiv napasti, protiv đavolskih prijevara i zasjeda, protiv sjetilnih poriva. Svetica lije suze pred propustima u onome što prema njoj pripada srcu franjevačkog života: naime plače pred nemarom da se trpi zajedno s Kristom te da se bezuvjetno preda u ruke Očeve. Vlastiti je nauk svetica potvrdila i crpila u brojnim viđenjima i mističnim iskustvima koja su postala izvor nadahnuća i snage za njezine susestre.

Svetica je, kako saznajemo iz spisa bl. Iluminata Bembo, *Sažetak 'zrcala rasvjetljenja'*, također objavljenog u ovoj knjžici, za života, a još više poslije smrti bila preobilno uslišana u svojim molitvama tako da su se po njenu zagovoru događala brojna čudesa. Neka su donesena kao dodatak u trećem dijelu knjige.

Knjiga je, kao i prethodne dvije, popraćena kratkim pogovorom urednice biblioteke *Symposion* s. Marije od Presvetoga Srca.

Mladen Parlov